

ISSN 2181-9556

Doi Journal 10.26739/2181-9556

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

2-МАХСУС СОН

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР-2

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES
SPECIAL ISSUE-2

ТОШКЕНТ-2024

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES
№SI-2 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9556-2024-SI-2>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:
Сеитов Азамат Пулатович
доктор социологических наук
(Doctor of sociology, DSc)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:
Сабинова Умида Фархадовна
доктор социологических наук
(Doctor of sociology, DSc)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD:

22.00.01–Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.
Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.
Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Бекмуратов Мансур Бобомуратович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Каланов Комил Куллахматович
кандидат социологических наук, профессор (Узбекистан)
Убайдуллаева Раиса Турсуновна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Негматова Шахзода Шухратовна
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Шайылдаева Асель Кокоевна
кандидат социологических наук (Кыргызстан)

Исмаилов Алишер Агзамович
доктор экономических наук, (Узбекистан)
Щепилова Галина Германовна
доктор философских наук, профессор (Россия)
Рожанский Михаил Яковлевич
кандидат философских наук (Россия)
Маматов Нормурат
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Бурнашев Рустам Ренатович
кандидат философских наук, профессор (Казахстан)

22.00.02–Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи
Социальные структуры, социальные институты и образ жизни
Social structures, social institutions and way of life

Умаров Абсалом Адилевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Холбеков Абдугани Жуманазарович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Шайхисламов Рафаэль Бадретдинович
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Акулич Мария Михайловна
доктор социологических наук, профессор (Россия)

Антонио Алонсо Марсос
доктор политических наук, профессор (Испания)
Фадеева Любовь Александровна
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Виктор Агаджаньян
доктор философии по социологическим наукам,
профессор (США)
Абдулазизов Абдулвохид Хабибуллович
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)

22.00.03–Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.
Социология социального сознания и социального процесса.
Sociology of social consciousness and social process

Аликариев Нуритдин Сапаркариевич
доктор экономических наук, профессор (Узбекистан)
Матибаев Тасполат Балтабаевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Николов Стефан
доктор философии по социологическим наукам, (Болгария)

Мирзахмедов Абдирашид Мамасидикович
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Ли Ци
доктор исторических наук, профессор (Китай)
Сухомлинова Марина Валерьяновна
доктор социологических наук, профессор (Россия)

www.tadqiqot.uz решают задачи, предусмотренные Стратегией Узбекистана 2030, направленные на развитие науки за счет внедрения достижений научных исследований ученых и служащих их признанию в международном научном сообществе. Так, каждой статье, опубликованной в журнале, присваивается номер DOI (Crossref). Журналы включены в международные индексные базы данных. Входит в список журналов ВАК Узбекистана.

22.00.01-Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.
Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.
Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Пармонов Фарход Ярашевич
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Толипов Файзулла Саидович
кандидат исторических наук, доцент (Узбекистан)
Алимухамедова Нодира Ядгаровна
доктор философии по философским наукам (Узбекистан)

Камалова Хатира Сабыровна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)
Тагиева Гулсум Гафуровна
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)
Ахмедова Феруза Медетовна
доктор философии по социологическим наукам (PhD)
(Узбекистан)

22.00.02-Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи
Социальные структуры, социальные институты и образ жизни
Social structures, social institutions and way of life

Аликариева Аълохон Нуриддиновна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)
Зайтов Элёр Холмаматович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)

Мирзахмедов Хуршид Абдирашидович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Қаюмов Қахрамон Нозимжонович
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)

22.00.03-Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.
Социология социального сознания и социального процесса.
Sociology of social consciousness and social process

Махкамов Қодиржон Одилжонович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Доспанова Дилара Уракбаевна
кандидат филологических наук, доцент (Узбекистан)

Каримов Бобир Шаропович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Якубов Ильдар Харрасович
кандидат политических наук, доцент (Узбекистан)

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: @devdasdesign

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

1. Xolbekov Abdug‘ani, Rasulov Hakim HUQUQIY MADANIYAT VA SIYOSIY MADANIYAT O‘ZARO ALOQADORLIGINING SOTSIOLOGIK TALQINI.....	9
2. Сеитов Азамат Пулатович ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОЦИОЛОГИЧЕСКИХ ДАННЫХ В ПОЛИТИЧЕСКОЙ СФЕРЕ УЗБЕКИСТАНА.....	18
3. Якубов Ильдар Харрасович, Парманов Фарход Ярашевич КОНЦЕПЦИИ ВЛИЯНИЯ ИНТЕРНЕТ-ПРОСТРАНСТВА НА ОБЩЕСТВЕННО- ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ.....	27
4. Убайдуллаева Раиса ПРАВО, КАК ПРОФИЛАКТИКА ДЕВИАНТНОГО ПОВЕДЕНИЯ.....	35
5. Abduraxmonova Manzura IJTIMOIY NIHOYANI RIVOJLANISHIDA IJTIMOIY ISH KASBIY FAOLIYATINING NAZARIY KONSEPTUAL JIHATLARI.....	42
6. Madaminov Baxodir JISMONIY MADANIYAT SHAXS IJTIMOIYLASHUVINING ASOSIY OMILI SIFATIDA...51	
7. Yusupov Rahimjon SOTSILOGIYANI O‘QITISHDA AHOLINI RO‘YXATGA OLIISH TADBIRLARIDAN FOYDALANISH.....	59
8. Узакова Зарина ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПТА «СОЦИАЛЬНЫЙ КАПИТАЛ» И РОЛЬ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ В ФОРМИРОВАНИИ СОЦИАЛЬНОГО КАПИТАЛА ЛИЦ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ.....	68
9. Burxanov Xusniddin RAQAMLI JAMIYATDA AXBOROT XAVFSIZLIGINI TA‘MINLASH VA MILLIY SAYTLARNI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI.....	75
10. Hojiyev Zavqiddin TASHKILOTLARDA XODIMLAR FAOLIYATINI SAMARALI TASHKIL ETISH BO‘YICHA ILMIY-METODOLOGIK YONDASHUVLARNING SOTSIOLOGIK TAHLILI.....	83
11. Mahammadjanov G‘olibjon FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLAR VA IJTIMOIY OHANG TRANSFORMATSII: UZARO BOGLIQLIK, ZARURAT OMILLARI (SINERGETIK ENDASHUV).....	93
12. Gaibnazarov Baxodir DAVLAT VA JAMIYAT MUNOSABATLARIDA SOTSIAL BOSHQARUVNING ZARURIYATI OMILLARI (SOTSIOLOGIK YONDASHUV).....	100
13. Mamatqulova Fotimaxon O‘ZBEKISTONDA PENSIYA VA NAFAQALARNI RIVOJLANISH BOSQICHLAR.....	107

14. Komilova Xurshida XOTIN-QIZLARNI ILM-FAN TARAQQIYOTIDAGI FAOLIYATINING IJTIMOYIY ASPEKTLARI - XALQARO TAJRIBA.....	114
15. Mannanov Erkin SIYOSIY MADANIYAT: ZARURIYATI VA FUNKSIYALARI.....	123
16. Ubaydullayev Xurshidjon MIGRATSIYA VA TA'LIM MIGRATSIYASINI SOTSIOLOGIK JIHATDAN TAHLIL QILISH.....	130
17. Akramov Davronbek XAVF GURUHIDAGI OILALAR VA ULARNING BOLALARIGA IJTIMOYIY XIZMATLAR KO'RSATISHDA KEYS MENEJMENT USULINING SAMARADORLIGI.....	139
18. Imomova Nozimaxon MEHNAT MIGRATSIYASINING XUQUQIY ME'YORIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	148
19. Ахмедова Раъно АНАЛИЗ НЕКОТОРЫХ ИНДИКАТОРОВ БЛАГОСОСТОЯНИЯ.....	157

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

Ubaydullayev Xurshidjon,
Toshkentdagi Puchon universiteti
professional ta'lim markazi magistranti
e-mail: xurshidu061095@gmail.com

MIGRATSIYA VA TA'LIM MIGRATSIYASINI SOTSIOLOGIK JIHATDAN TAHLIL QILISH

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.00000000>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada migratsiya jarayonlari, migratsiya jarayonlarida ta'lim sohasining tutgan o'rni xususida, ta'limning migratsiyaga ta'siri xususida so'z boradi. Rivojlanayotgan davlatlarda ta'lim tizimining sotsiologik jihatlari maqola orqali ochib berilgan. Migratsiyaning sotsiologik tahlil qilishning nazariy asoslari muhokamaga olingan. So'nggi 20 yil davomida ta'lim tizimi bir nechta zarbalarni boshdan kechirdi va hatto eng yaxshi universitet va maktablarda ham o'qitish darajasi, afsuski, barqaror ravishda pasayib bormoqda. Shu bilan birga, chet el o'quv yurtlari ta'lim usullarini takomillashtirish va infratuzilmani yangilashni davom ettirmoqdalar, shu bilan birga ular o'rtasidagi qattiq raqobat chet elda olingan ta'lim sifatini bosqichma-bosqich oshirishga olib keladi.

Kalit so'zlar: migratsiya, migrant, ta'lim migratsiyasi, sotsiologik jihatlar, metodlar, globalizatsiya

Убайдуллаев Хуршидjon,
магистрант Центра профессионального образования
университета Пучон в Ташкенте
e-mail: xurshidu061095@gmail.com

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ МИГРАЦИИ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ МИГРАЦИИ

АННОТАЦИЯ

В данной статье говорится о миграционных процессах, роли образования в миграционных процессах и влиянии образования на миграцию. В статье раскрываются социологические аспекты системы образования в развивающихся странах. Обсуждаются теоретические основы социологического анализа миграции. За последние 20 лет система образования пережила несколько потрясений, и даже в лучших университетах и школах качество преподавания, к сожалению, неуклонно снижается. При этом зарубежные учебные заведения продолжают совершенствовать методы обучения и модернизировать инфраструктуру, а жесткая конкуренция между ними приводит к постепенному повышению качества образования, получаемого за рубежом.

Ключевые слова: миграция, migrant, образовательная миграция, социологические аспекты, методы, глобализация

Ubaidullaev Khurshidjon,Master's student of the center of professional education
of Bucheon University in Tashkent
e-mail: xurshidu061095@gmail.com**SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF MIGRATION AND EDUCATIONAL MIGRATION****ABSTRACT**

This article talks about migration processes, the role of education in migration processes, and the impact of education on migration. Sociological aspects of the education system in developing countries are revealed through the article. Theoretical bases of sociological analysis of migration are discussed. The education system has experienced several shocks, and even at the best universities and schools, the quality of teaching is unfortunately steadily declining over the past 20 years. At the same time, foreign educational institutions continue to improve educational methods and upgrade infrastructure, while fierce competition among them leads to a gradual increase in the quality of education received abroad.

Key words: migration, migrant, educational migration, sociological aspects, methods, globalization

KIRISH

Migratsiya odamlarning doimiy yoki vaqtincha yashash joyini o'zgartirish maqsadida bir hududdan ikkinchi hududga ko'chib o'tishini anglatuvchi tushuncha sifatida ko'p ishlatiladi. Migratsiya tasnifi mutaxassislarning doimo diqqat markazida bo'lib kelgan. Ayniqsa, XXI asrda bu global muammo sifatida ko'p e'tirof etilmoqda. Sotsiologiya, demografiya, iqtisod va psixologiya kabi soha vakillari tomonidan tadqiq etilmoqda. So'nggi paytlarda u global miqyosga ega bo'lib, unga aloqador mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Mamlakat yoki boshqa hududiy birlik (tuman, viloyat) ichidagi migratsiya ichki deyiladi. Aholi qishloqlardan shaharlarga, bir viloyatdan ikkinchisiga ko'chib o'tadi. Migratsiya jarayonlari faqat bir xil aholi punktiga odamlarni ko'chirishni o'z ichiga olmaydi. Tashqi migratsiya davlat chegarasini kesib o'tish bilan bog'liq bo'lib, emigratsiya – aholining chiqib ketishi va immigratsiya – chet elliklarning mamlakatga kirib kelishiga bo'linadi. O'z navbatida, u intrakontinental va qit'alararo bo'lishi mumkin. Kiruvchi va chiquvchi aholi o'rtasidagi farq migratsiya balansi deb ataladi, u ijobiy yoki salbiy bo'lishi mumkin. Salbiy migratsiya – ketayotganlar soni yangi kelganlar sonidan oshib ketgan hodisaga nisbatan ishlatiladi. Migratsiyaning barcha turlari uchun to'g'ri keladigan ma'lum tendensiyalar mavjudligini olimlar ta'kidlab o'tishadi.

METODOLOGIYA

Biz bugunda migratsiya haqida gapirar ekanmiz, migratsion ta'lim haqida gapirmasligimizning iloji yo'q. Migratsion ta'lim bu nima? Bu savolga javob berish qiyin emas. Angliya, AQSh, Kanada, Yangi Zelandiya, Janubiy Koreya, Italiya, Germaniya, Fransiya, Xitoyda o'qishni tavsiya qilishimizning asosiy sababi – bu mamlakatlarda o'qitish haqiqatan ham (va bu ko'plab avlodlarning tajribasi bilan tasdiqlangan) shaxsiy potensialdan maksimal darajada foydalanishga va hayotdagi eng ulug'vor maqsadlarga erishishga imkon beradi [1].

ASOSIY QISM

Migratsion ta'lim quyidagi umumiy belgilarga egadir:

1. Rossiya, Qozog'iston, O'zbekiston, Sharqiy Yevropa, Janubi-Sharqiy Osiyodagi eng muvaffaqiyatli kompaniyalarning top-menejerlarining 70-foizigacha chet elda tahsil olgan yoki intensiv amaliyot o'tagan;
2. Ingliz tili Britaniya imperiyasi qulaganidan keyin nafaqat o'zining global ahamiyatini saqlab qoldi, balki xalqaro aloqalarning asosiy tiliga aylandi. Erkinliksiz, muvaffaqiyatli martaba yaratish deyarli imkonsizdir;
3. Barcha xalqaro reytinglarga ko'ra, Angliya va AQSh universitetlari ko'p yillar davomida dunyodagi eng yaxshi universitetlar deb tan olingan;

4. Dunyodagi eng badavlat oilaning har ikkinchi avlodi Buyuk Britaniya, AQSh yoki Shveysariya maktablarida tahsil oladi.

Agar siz kelajakda muvaffaqiyatli bo'lishni, yaxshi maoshli ish topishni yoki o'z biznesingizni qurishni istasangiz, unda chet elda ta'lim olish ushbu maqsadlarga erishishning eng yaxshi usuli hisoblanadi!

O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligiga erishuvi ta'lim- tarbiyaning milliy shakllarini rivojlanishiga keng imkoniyatlar O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonunining qoidalariga muvofiq tayyorlangan "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da yosh avlodni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda xalqning boy intellektual merosi va umumbashariy qadriyatlarini asosida zamonaviy madaniyat va iqtisodiyotning pedagogik shakl va vositalarini ishlab chiqish, amaliyotga joriy etishga alohida ahamiyat berilgan.

Keyingi yillarda respublikamizda ochilgan akademik litsey, gimnaziyalarda va ayrim umumiy ta'lim maktablarida tashkil etilgan pedagogikadan ixtisoslashtirilgan kurslarda Vatan tarixi va madaniyatini o'rganish va tadqiq etish asosiy vazifa qilib qo'yildi. Shunga ko'ra, hozirgi kunda pedagogikadan milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida darslik, qo'llanmalar yaratishga kirishildi. Bu ishda o'quvchi va talabalar hamda bo'lg'usi o'qituvchilarning umumiy madaniyati va ma'naviyatini, pedagogik bilim va madaniyatini, pedagogik tafakkurini o'stirish asosiy maqsad qilib qo'yildi. Bu maqsad pedagogik fikrlashga doir bilim va diniy-axloqiy, tarbiyaviy g'oyalar umumbashariy va milliy-madaniy qadriyatlarni puxta o'rganish bilan amalga oshirilmoqda. Ta'limda test usuli qo'llanildi, iqtidorli bolalarni aniqlashga, o'qitishga alohida ahamiyat berilmoqda.

Mingdan ortiq iqtidorli yoshlar Amerika, Angliya, Shveysiya, Yaponiya va Turkiyada [2] oliy ta'lim olib, mustaqil respublikamiz xalq xo'jaligi uchun zarur bo'lgan bilim va kasblarni egallamoqdalar. Ma'lumki, pedagogika tarixi ham boshqa xalqlar, mamlakatlar pedagogika tarixi bilan aloqada rivojlandi va rivojlanmoqda. Shu sababdan hozir Markaziy Osiyo pedagogika tarixini tadqiq etishda xorijiy Sharq va Yevropa mamlakatlari ta'lim tizimi ham o'rganilmoqda. Bu sohada respublika fan va texnika qo'mitasining "Milliy ruh", "Qadriyat" nomidagi va O'zbekiston Respublikasi oliy o'quv yurtlari uchun ilg'or pedagogik qo'llanmalar va o'quv darsliklarini ishlab chiqish bo'yicha uyushtirgan tanlovlari bu sohada muhim ahamiyat kasb etdi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzurida Oliy attestatsiya komissiyasining tashkil etilishi – mustaqillikning muhim timsolidir. Bu Oliy attestatsiya komissiyasi o'z zimmasiga yuklangan ulkan vazifalarni, ya'ni "yuqori malakali ilmiy va ilmiy-pedagogik xodimlar tayyorlashning yangi tizimini shakllantirish, ularni respublika ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va ma'naviy taraqqiyotining ustuvor muammolarini hal qilishga yo'naltirish, ilmiy tadqiqotlar va ishlanmalarni davlat yo'li bilan ekspertiza qilishni ta'minlash bilan yetuk ilmiy pedagogik kadrlar yetishtirishga samarali ta'sir ko'rsatmoqda.

O'zbekiston Respublikasida migratsion ta'lim davlat standartlari va texnikaviy shartlarini ishlab chiqish, odatda har bir manfaatdor korxonalar va tashkilotning muhtor vakili bo'lgan mutaxassislardan tashkil topgan texnikaviy qo'mitalar (TK) kuchi bilan yoki standartlash buyicha tayanch tashkilotlar tomonidan amalga oshiriladi. Standartlashtirish doimo muhim amaliy vazifalarni hal qilishga yo'naltiriladi va ilmiy texnik taraqqiyotga xizmat qiladi.

Yuqorida aytganimizdek, yangi turdagi davlat standartlarini ishlab chiqish va amalda bo'lganlarini qayta ko'rib chiqish har yili shakllantiriladigan "Yangi turdagi davlat standartlarini ishlab chiqish va amalda bo'lganlarini qayta ko'rib chiqish bo'yicha respublika standartlashtirish rejasi"ga asosan amalga oshiriladi. U muayyan tamoyillarga amal qilgan holda o'tkaziladi. Ko'rib chiqilgan xato tarkibiy qismlarini kamaytirish uchun sxemalarga muvozanatni kiritish kerak. Kommutatorning eng maqbul varianti nazorat sargisining qisqa tutashuv rejimida kerakli tezlikni va minimal qo'llaniladigan qarshilikni ta'minlaydigan kalit deb hisoblanishi kerak. Texnik rivojlanish va mahsulot sifatini oshirish ishlab chiqarish jarayoniga, jumladan standartlashtirishni o'tkazishga tizimli yondashuvni talab qiladi. Hozirgi paytda standartlashtirish ishlab chiqarishning xomashyo, materiallar, butlovchi buyumlar va tayyor mahsulotdan foydalanishning barcha bosqichlarini qamrab olgan bo'lishi, shuningdek barcha turdagi mahsulotlar sifatiga o'zaro aloqadorlikdagi talablar

oʻrnatishi kerak. Kompleks va oldinda boruvchi standartlashtirishni amalga oshirish, mahsulot sifatini nazorat qilishning kompleks tizimlarini joriy etish tizimlik tamoyiliga asoslanadi.

Migratsion taʼlim negizini Oʻzbekiston hududida yaratishni xohlasak, biz ijtimoiy taʼlim negizlariga amal qilishimiz lozim.

Xoʻsh, ijtimoiy taʼlim negizlari bu nimalarda koʻrinadi?

Ijtimoiy taʼlim (hamjamiyat orqali taʼlim berish) – tashabbuskor guruhlar, hamjamiyatlar, jamoalar, odamlarning oʻzini oʻzi boshqaradigan uyushmalari hayoti va ixtiyoriy faoliyatining bir qismi sifatida muntazam, uzluksiz taʼlimni tashkil etish konsepsiyai va amaliyoti, tarbiya sotsiologiyasi [3].

Ijtimoiy taʼlim konsepsiyai quyidagi gʻoyat muhim prinsiplarini oʻz ichiga oladi:

- u ayrim odamlarda ham, guruhda ham oʻz kuchlariga ishonishni va ularga tayanishni rivojlantirishga qaratilgan;

- u hamjamiyatda, hamjamiyat bilan birgalikda va hamjamiyat uchun taʼlimning variantlilik prinsiplari asosida (yaʼni uning obyektiv xilma-xilligini eʼtirof etish va ushbu xilma-xillikni taʼlim amaliyotida roʻyobga chikarish asosida) amalga oshirilgan uzluksiz taʼlimni qoʻllab – quvvatlaydi;

- u hamjamiyatdagi odamlarning muammolari va ehtiyojlariga taʼlim jarayonining boshlangʻich nuqtasi, deb munosabatda boʻladi, shu sababli tugʻilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni mustaqil hal qilish maqsadida samarali oʻqitish va konkret professional trening shakllarini ahamiyatli deb beriladi;

- u ochiqdir va mushkul ahvolda tushib qolgan odamlar ehtiyojiga hamda bolalarning muammolariga ayniqsa hamdardlik bilan karaydi, ularni pedagogika va psixologiya nuqtayi nazaridan qoʻllab – quvvatlashga qaratilgan muxsus maqsadlarni qoʻyadi;

- u mavjud maorif tizimining xilma – xil taʼlim xizmatlarini taʼminlash borasidagi ishini toʻldiradi va har bir odamning aynan oʻziga kerakli va taʼlim standartlari hamda tasdiklangan oʻquv rejalari bilan belgilab qoʻyilganiga qaraganda ancha keng maʼlumot olishga imkon beradi.

Ijtimoiy taʼlim yordamida oʻquvchilar migratsion taʼlimiga yoʻl ochiladi. Ijtimoiy taʼlim, birinchidan, oʻqish va oʻzini rivojlantirish turli shakllarda (faqat maktab yoki professional taʼlim shaklida emas) amalga oshirilishni va odamlar butun umr boʻyi mustaqil oʻqishni davom ettirishlarini, ikkinchidan, taʼlim berish – davlatning mutlaq vazifasi emas, balki butun jamiyat bu haqda gʻamxoʻrlik qilish va faoliyat koʻrsatishini tan olishga asoslangan.

Shu sababli, har qanday hamjamiyat oʻz muammo hamda vazifalarini oʻzini oʻzi tashqil etish va oʻzini oʻzi boshqarish asosida hal qilish uchun turli (mukobil va variantli) taʼlim tizimlarini tashkil etish mumkin. Mamlakatimizning oʻtgan yillaridagi mentalitetida ijtimoiy taʼlimni tushinish mafkuraviylashtirilgan tarbiyadan, taʼlimni ijtimoiy-siyosiy maqsadlar bilan chegaralab qoʻyilgan tizim deb tasavvur qilishdan iborat edi. Jamiyatdagi oʻzgarishlar taʼlimga ham, hamjamiyatga ham, ularning oʻzaro aloqasiga ham qarashlarni ancha kengaytirdi.

Taʼlim va hamjamiyatlarga multimadaniy tizimlar deb qaraladigan boʻldi, bu tizimlarda hamjamiyat individdan yuqori turib, uning rivojlanishini belgilamaydi, balki turli individlar birgalikda hayot kechiradigan, turli odamlarning birgalikdagi harakatlari amalga oshadigan jonli makon, deb hisoblanadi. Bunga guruhlar: ota-onalar (bolalar bilan birga); taʼlimning konkret shakllaridan manfaatdor boʻlgan ishbilarmon odamlar va tadbirkorlar; oʻz taʼlimini takomillashtirishdan va oʻz bilimlarini rivojlantirishdan manfaatdor boʻlgan hamma odamlar (yaʼni, mutaxassislar va mutaxassis boʻlmaganlar) kiritilishi mumkin. hamjamiyatda, hamjamiyat orqali va hamjamiyat uchun shunday tushiniladigan taʼlim – taʼlim jarayonlariga kiritilgan (shu jumladan majburiy oʻrta taʼlim doirasida ham) odamlar aloqalari va birgalikdagi harakatlarning bevosita amal qiluvchi, dinamik ijtimoiy – madaniy va ijtimoiy taʼlim tizimidir.

Bu, shuningdek, “quyidan” chikadigan shaxsiy taʼlim ehtiyojlarining, qiziqishlarining va tashabbuslarining (xolboʻqi davlatga karashli taʼlim toʻz ilmalari “yuqoridan” chikadigan sotsial – taʼlim manfaatlari va maqsadlaridir) namayon boʻlish va oʻzini oʻzi ruyobga chikarish sohasi hamdir [4].

Ijtimoiylashtirilgan taʼlim ikki inson oʻrtasidagi muomala madaniyatini shakllantiradi, hayotning maʼnosini va yunalishlarini aniqlashga, jamiyatda oʻz oʻrnini topishga, oʻz

imkoniyatlarini chamalab ko‘rishga imkon beradi. Tabiiy – ilmiy ta‘lim inson bilan tabiat o‘rtasidagi munosabatni, uning tabiiy rivojlanish tamoyillari va qonuniyatlarini hamda o‘zlashtirishning maqsadga muvofiq usullarini o‘tkazadi. Texnologik ta‘limda inson ilmiy – texnika yutuqlari, uning tamoyillari, metodlari, hozirgi zamon texnologiyasini o‘zlashtiradi. Bu faqat ishda emas, balki turmushda, kommunikatsiya sohasida, madaniy hayotda ham kerak. Kadrlar tayyorlash milliy dasturining insonparvona mohiyati shundaki, bunda ta‘lim – shaxsni shakllantirish va rivojlantirish shakli va usullari sifatida qabul qilinadi [5].

Bu o‘qitish va tarbiyalash maqsadi, mazmuni, metodi va vositalarini aniqlashda hal qiluvchi rol uynaydi. U o‘qituvchi bilan o‘quvchi o‘rtasida ta‘lim jarayonidagi o‘zaro munosabatlarida o‘zgarish yasaydi, o‘quvchilar faolligi va mustaqilligini oshirish o‘zini o‘zi kashf etishining subyekti bo‘lib qoladi. Ta‘limni ijtimoiylashtirish o‘qitish subyekti – o‘quvchiga o‘z qobiliyati va ichki imkoniyatlarini ochishga yordam beradi. Milliy dasturning ijtimoiy mazmuni tufayli ta‘limda yangi kadriyat o‘z ifodasini topadi. O‘quvchining shaxsiy qiziqishlari va intilishlari birinchi o‘ringa chikadi, bunda ta‘lim oluvchi o‘z imkoniyatlarini to‘la ochishga muayassar bo‘ladi [6].

Mazkur muammoda insonparvarlik ta‘limi bilan ijtimoiylashtirish o‘rtasidagi munosabat muhim ahamiyatga ega. Bu faqat masalaning mohiyatini belgilash uchun emas, balki ayni vaktida ta‘limda boshlangan ijtimoiy o‘zgarishlarni amalga oshirishda va hayotga joriy etish yo‘llari va vositalarini aniqlashga ham muhim ahamiyatga ega. Ijtimoiy ta‘lim. Ijtimoiy ta‘lim (hamjamiyat orqali ta‘lim berish) – tashabbuskor guruhlar, hamjamiyatlar, jamoalar, odamlarning o‘zini o‘zi boshqaradigan uyushmalari hayoti va ixtiyoriy faoliyatining bir qismi sifatida muntazam, o‘zluksiz ta‘limni tashkil etish konsepsiyasi va amaliyoti.

Mamlakatimizning o‘tgan yillaridagi mentalitetida ijtimoiy ta‘limni tushinish mafkuraviylashtirilgan tarbiyadan, ta‘limni ijtimoiy – siyosiy maqsadlar bilan chegaralab kuyilgan tizim deb tasavvur qilishdan iborat edi. Jamiyatdagi o‘zgarishlar ta‘limga ham, hamjamiyatga ham, ularning o‘zaro aloqasiga ham karashlarni ancha kengaytirdi. Ta‘lim va hamjamiyatlarga multimadaniy tizimlar, deb karaladigan bo‘ldi, bu tizimlarda hamjamiyat individdan yuqori turib, uning rivojlanishini belgilamaydi, balki turli individlar birgalikda hayot kechiradigan, turli odamlarning birgalikdagi harakatlari amalga oshadigan jonli makon debhisoblanadi. Bunga guruhlar: ota-onalar (bolalar bilan birga); ta‘limning konkret shakllaridan manfaatdor bo‘lgan ishbilarmon odamlar va tadbirkorlar; o‘z ta‘limini takomillashtirishdan va o‘z bilimlarini rivojlantirishdan manfaatdor bo‘lgan hamma odamlar (ya‘ni, mutaxassislar va mutaxassis bo‘lmaganlar) kiritilishi mumkin. Hamjamiyatda, hamjamiyat orqali va hamjamiyat uchun shunday tushiniladigan ta‘lim – ta‘lim jarayonlariga kiritilgan (shu jumladan majburiy o‘rta ta‘lim doirasida ham) odamlar aloqalari va birgalikdagi harakatlarning bevosita amal qiluvchi, dinamik ijtimoiy-madaniy va ijtimoiy ta‘lim tizimidir.

Chet elda tahsil olgan talaba bir so‘z bilan aytganda chet davlatining ta‘limidan, shu davlatning mentalitetidan o‘rnak oladi. U ijtimoiylashgan holda shu mintaqani an‘analarini o‘rganadi.

Bilasizki, pedagogikaning asosiy mezoni - tarbiya. Tarbiya - ijtimoiy hayotning abadiy va umumiy mezoni. Pedagogika bolalar tarbiyasini shaxs axloqiy hislatlarini shakllantirishning maqsadga qaratilgan jarayoni sifatida ko‘rib chiqadi.

Biroq, bu tarbiya jarayoni har doim ham yetarli darajada samarali bo‘lmaydi. Yuqorida ijtimoiy ta‘lim vazifasini ko‘rib-chiqib, ko‘rsatdiki, bolada muayyan bir ijtimoiy bilim, malaka va ko‘nikmalar shakllanishi kerak ularning shakllanish jarayoni masalan, otaga, onaga bo‘lgan g‘amxo‘r, e‘tiborli, mexribon, raximdil munosabatlarning shakllanishi bilan bog‘liq. Agar qandaydir sababga ko‘ra bolada ijtimoiy bilimlar shakllanmagan bo‘lsa, demak munasabatlar shakllanmagan, ya‘ni unga zarur bo‘lgan ijtimoiylashuvda qandaydir mos hislatlari ham shakllanmagan. Shuning uchun ijtimoiy pedagogik faoliyat jarayonida boladagi shunday ijtimoiy ahamiyatga ega bo‘lgan hislatlar shakllangan bo‘lishi kerak-shuni o‘zi ijtimoiy tarbiyani vazifasidir. Ya‘ni ijtimoiy tarbiya deganda muvaffaqiyatli ijtimoiylashuv uchun zarur bo‘lgan ijtimoiy ahamiyatli bola shaxsi hislatlarining shakllanishi maqsadga qaratilgan jarayoni tushiniladi.

Bugun jamiyatshunos tadqiqotchilar tomonidan izchil va chuqur o‘rganilayotgan muammolar va yangiliklar tarkibida ta‘lim migratsiya jarayonlar muhim ahamiyat kasb etadi. Zero, BMT

ma'lumotlariga ko'ra, 2016-yilda yer yuzida qariyb 1150 mln.ga yaqin insonlari ta'lim migrantlaridirlar bo'lgan. Ular shu yili o'z mamlakatlariga 3000 mlrd. AQSH dollaridan ziyod sarmoyani kiritgantarini e'tiborga oladigan bo'lsak, bunda inson omili mavzusini nafaqat iqtisodiy balki ijtimoiy-siyosiy jihatdan ham o'rganish o'ta muhimligini ta'kidlash joiz.

Xususan, Respublikamizdagi rasmiy ma'lumotlarga ko'ra: 2016-yilda 3mln, 2017-yilning birinchi yarmida 4mln. 2018-yilda 5 mln.ga yaqin O'zbekiston fuqarosi tashqi ta'lim migratsiyasida ishtirok etgan. Ma'lumki, so'nggi yarim asr mobaynida katta iqtisodiy ko'rsatkichlarga erishgan: Turkiya, Xitoy, Hindiston. Filipin va xatto industrial rivojlangan Yaponiya kabi davlatlar ham migratsion jarayonlar va unda ishtirok etgan fuqarolariga insoniy kechinmalari sotsiologiyasini izchil ilmiy o'rganish orqali katta yutuqlarni qo'lga kiritganlar [7].

Ularning tajribalaridan bugungi kunda rivojlanib kelayotgan boshqa mamlakatlar ham unumli foydalanmoqda. Darhaqiqat, ta'lim migratsiyasi hamma vaqt barcha davlatlarda zaruriy, obyektiv jarayon bo'lgan. Bu jarayonning boshqarilishi jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy barqaror rivojlanishini ta'minlagan bo'lsa, stixiyali kechishi, uning ziddiyatlarini keskinlashtirganligi haqida tarixdan ko'plab misollar keltirish mumkin. Shulardan kelib chiqqan holda, tadqiqot dolzarbligi quyidagilar bilan izohlash mumkin. Birinchidan, XX asrning 90-yillaridan boshlab ijtimoiy-siyosiy fanlar tizimida "inson omili" tushunchasiga bo'lgan qarashlar o'zgaradi. Yuqori sur'atlar bilan rivojlanayotgan axborot asri kishisida: "salomatlik", "yuqori professional ta'lim", "intellektual salohiyat", "sog'lom turmush tarzi", "o'z haq-huquqlarini himoya qilish", "mustaqil fikr yuritish huquqi" va boshqa demokratik tamoyillar, paradigmalari o'zgarishlar "inson omili" tushunchasiga nisbatan yangicha ilmiy munosabatni taqozo qilmoqda. Ikkinchidan, globallashtirish va integratsiyalashuv jarayonlarining ingensivlashuvi ta'lim migratsiya fenomeniga: mintaqaviy-hududiy, etnik va diniy-konfessional yondashuvlarga asoslangan muqobil nazariyalarni vujudga keltirdi. Bu esa, ularni qiyosiy tahlil qilib, umumlashtiradigan sotsiologik tadqiqotlar olib borishni kun tartibiga qo'yimoqda.

Aholining ta'lim migratsiyasi murakkab ijtimoiy hodisa bo'lib, ushbu fenomen hozirgi kunda jamiyat hayotining barcha sohalariga ta'sir ko'rsatmoqda. Bizning davlatimiz global migratsion jarayonda emigrant davlat sifatida ishtirok etayotganini millionlab fuqorolarimizning ta'lim olish maqsadida chet davlatlarga migratsiya qilayotgani misolida keltirish mumkin. Mamlakatimizda ta'lim migratsiyasi keng tarqalgan bo'lsa-da, bu yo'nalishdagi tadqiqotlar sanoqliligicha qolmoqda. Xususan, migratsiya jarayonini ijtimoiy-gumanitar soha doirasida R.Madaliyeva, T.Saidbayev, K.Kalanov, A.Rasulov, N.Qurbonov va F.Parmonovlar o'zlarining tadqiqotlarida qisman yoritgan. O'zbekistonda migrant oilalar ijtimoiy-psixologik tarafdin birinchi bo'lib H.Abdusamatov tomonidan, axloqiy-falsafiy jihatdan esa, S.Alimov tomonidan o'rganilgan. F.Parmonov olib borgan tadqiqot ishida migratsiya jarayoni qadriyatlar transformatsiyasiga sabab bo'lishini ta'kidlagan. Ma'lumki, har bir xalqning diniy, axloqiy va milliy qadriyatlar tizimi mavjud. O'zbekiston aholisining ham o'z milliy qadriyatlar tizimi mavjudligiga qaramay, migratsiyaga ketgan erkak yoki ayol o'zga millat qadriyatlar tizimini qisman xulq-atvorida shakllantiradi. Migrant, ayniqsa ta'lim vataniga qaytgach, albatta, o'zlashtirgan qadriyatlar tizimini oilasida joriy qila boshlaydi. O'zlashtirilgan qadriyatlar kelajak avlod uchun salbiy ta'sir qilayotgan globallashtirish davrida o'zini ko'rsatmoqda. Hozirgi kunda yurtimizda nafaqat mehnat migratsiyasi, balki ta'lim, sog'liqni tiklash, kasb egallash maqsadida va hatto nikoh migratsiyasi ham rivojlanib bormoqda.

O'zbekiston Respublikasi Kambag'allikni qisqartirish va bandlik vazirligi huzuridagi Tashqi mehnat migratsiyasi agentligi ma'lumotlariga ko'ra, 2022-yil 1-mart holatida 2 million 356 nafar yurtdoshimiz mehnat muhojiri sifatida chet elda mehnat qilmoqda. Ulardan 1 mln 110 nafarlari ta'lim migrantidirlar. Biroq bu sonlarni migrantlarni haqiqiy, deb ayta olmaymiz, chunki noqonuniy migrantlar ham juda ko'pchilikni tashkil qiladi. Yurtimizda migrantlar uchun huquqiy sharoitlar yaratib berilmoqda. Bosh qomusimiz – O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 22-moddasiga muvofiq, "davlatimiz o'z hududida ham, boshqa mamlakat hududida ham o'z fuqarolarining huquq va manfaatlarini muhofaza qilishi hamda ularga homiylik qilishni kafolatlashi" belgilab qo'yilgani bunga yaqqol misol bo'la oladi.

Ta'lim migratsiyaning ko'p ijobiy taraflari bo'lgani kabi salbiy xususiyatlari ham mavjud. Shulardan biri sifatida aholi migratsiyasi bilan bog'liq axloqiy muammo sabab migratsiyaga ketish holatlarini keltirib o'tish mumkin. Axloqiy muammo – “intelektual kapitalning oqib ketishi”, ya'ni ziyolilarning xorijga chiqib ketishidir. Migratsiya yoki migrantlar haqida gap ketganda, albatta, iqtisodiy va ta'lim borasidagi muammolar birlamchi sabab sifatida oldingi o'ringa qo'yiladi. Ammo aynan ziyoli qatlarning mehnat va kasb migratsiyasiga qo'shilishiga iqtisodiy omillardan tashqari, ma'naviy va axloqiy omillar ham sabab sifatida ko'rsatilishi mumkin. Zero, ziyoli insonlar (doktorlar, professorlar, olimlar, yozuvchilar va hokazo) jamiyatning rivojlanishiga to'siq bo'luvchi omillar (korrupsiya, mahalliylik, urug'-aymoqchilik va boshqalar) ga davlat kelajagini o'ylagan fuqaro pozitsiyasida turgan holda qarshi kurashadi.

Ziyoli qatlam jamiyat rivojiga to'sqinlik qiluvchi muammolar hal etilmagach, migratsiyaga ketishga qaror qiladi. Oqibatda jamiyatdagi faollar va ziyolilar kuchsizlashadi, ijtimoiy axloqiy muammolar esa ko'payadi va o'z-o'zidan jamiyat kelajagi uchun salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bugungi kunda yoshlarning rivojlangan davlatlarga ta'lim maqsadida migratsiya qilishi ko'paygani quvonarli holat, lekin ularning boshqa davlatda ta'lim olishdan ko'zlagan niyati o'qishni tugatgach, o'sha mamlakatda ishlab qolish hisoblanadi. Bu ham bizning davlat kelajagi uchun katta yo'qotishdir. Biroq boshqa tomondan esa yoshlar milliy qadriyatlar va axloqiy qarashlarimizni o'zgartirishi mumkinligi ham muammoli vaziyat hisoblanadi.

Hozirgi zamondagi xalqaro aholi migratsiyalariga qator xususiyatlar va muammoli jihatlar xos. Eng ahamiyatlisi shundaki, migratsiya jarayonlari bugungi kunga kelib chindan ham globallashti, deyarli barcha mintaqa va mamlakatlarni o'z doirasi bilan qamrab oldi. Tashqi migratsiya ayrim hollarda, ayniqsa, rivojlangan va o'tish iqtisodiyotidagi davlatlar uchun aholining umumiy ko'payishida katta rol o'ynaydigan bo'ldi. Ammo, xalqaro migratsiya oqimlari immigratsiya markaziga aylangan davlatlar aholisining tarkibi va harakatiga, jamiyatdagi etnik va konfessional (diniy) xilma-xillikka, millatlararo va dinlararo munosabatlarga sezilarli darajada ta'sir o'tkazmoqda. Ba'zida mahalliy aholi va kelgindilar orasida to'qnashuv, mojarolar ham sodir bo'lib turibdi.

Shu bilan birga, oxirgi yillarda dunyoda aholining majburiy migratsiyalari kuchayib bormoqda. Bu migratsion to'lqinlarning o'choqlari sifatida Suriya, Iroq, Falastin, Liviya, Afg'oniston va boshqa harbiy-siyosiy vaziyati og'ir va aholining keng qatlamlari uchun xavfli bo'lgan davlatlar alohida ajralib turibdi. Zamonaviy migratsiyaning yana bir muhim jihati shundan iboratki, xalqaro migrantlarning sifat tarkibi (masalan, ta'lim darajasi nuqtayi nazaridan) o'zgarib bormoqda, davlatlararo migratsiya oqimlarida yuqori malakali mutaxassislarning ishtiroki faollashmoqda. Bu vaziyat immigratsiya markazlari bo'lmish rivojlangan davlatlar uchun ijobiy ahamiyat kasb etsa, emigratsiya o'choqlari – rivojlanayotgan va o'tish iqtisodiyotidagi davlatlar uchun esa buning aksi, ya'ni salbiy holat hisoblanadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, bugungi kunda eng ko'p O'zbekiston migratsion ta'limini tashkil qilayotgan mamlakatlar bular Xitoy va Yaponiyadir.

Xitoyda oliy ta'lim jarayonida talabalar uchun ibratli shart-sharoitlar yaratilgan. Avvalo universitetlar kontingentiga mamlakatning demografik holati o'z ta'sirini ko'rsatgan. Masalan: birgina Shanxay universitetining o'zida chet eldan kelganlar uchun 26 fakultet bo'lib, 33000 talaba bakalavriat va magistraturada o'qiydi. Ko'pchilik professor-o'qituvchilar AQSH da malaka oshirib kelishadi. Hozirgi kunda universitetda “Zamonaviy kommunikatsion va axborot texnologiyalari”, “Raqamli tizimlar xavfsizligi”, “Kompyuter grafikasi va WEB dizayn” kabi fanlar o'qitilmoqda. Oliy ta'lim tizimida o'qitishning kredit tizimi joriy etilgan. Bu omil talabalarning mashg'ulotlarga qatnashishi, mustaqil ishlashi va ilmiy izlanishga jalb etilishiga ijobiy ta'sir etgan.

O'qitishning kredit tizimida migrantlar bakalavr diplomiga ega bo'lish uchun jami 311 kredit yig'ishi kerak. Har bir kredit 10 soat ma'ruza darslari davomida to'planadi. Amaliy darslardan 20 soat mashg'ulotda 1 kredit to'planadi. Talabalar o'qishni 4 yilda tugatishi shart emas. Lekin 8 yildan ortiq o'qish ham mumkin emas. Agar talabalar kreditlarning 80 % ini to'plasa, bakalavr diplomiga ega bo'ladi [8].

Davomatga alohida e'tibor beriladi, agar talaba 1 fan bo'yicha mashg'ulotlarning 3/1 qismini qoldirsa (agar kasallik varaqasi bo'lsa ham), o'z-o'zidan imtihonga kiritilmaydi va shu fan bo'yicha

kreditni bajara olmaydi. Natijada talaba oliy o'quv yurtidan ketadi va kelgusi o'quv yilida shu fanni o'qishga va kredit to'plashga majbur bo'ladi.

Migrant talabalarga fanlarni tanlab o'rganish uchun katta imtiyozlar berilgan. Masalan: fizika fakultetining talabasi matematika va mexanika fakultetlaridan o'zini qiziqtirgan fanlarini tanlab o'qishi mumkin. Universitetlar ilmiy tekshirish muassasalari va ishlab chiqarish korxonalari bilan mustahkam aloqaga ega. Universitetlarga ixtisosliklar bo'yicha kichik ishlab chiqarish korxonalari mavjud. Amaliy mashg'ulotlar bevosita ana shu korxonalarda olib boriladi. Talaba bironta sxema, loyiha yoki detalni o'z qo'li bilan yasab ko'rsatishi kerak. Laboratoriya mashg'ulotida tayyorlangan mahsulot umumiy texnikaviy nazoratdan o'tgach, o'quv topshirig'i bajarilgan hisoblanadi [9]. Oxirgi kurslarda ishlab chiqarish korxonlaridan, muassasalardan vakillar kelib, suhbat asosida bo'lajak mutaxassis – talabani tanlab oladi va oliy ta'lim muassasasiga shartnoma asosida pul o'tkazadi. Bunday omil imkon qadar talabalarning o'zi egallayotgan ixtisoslikning malakali sohibi bo'lishiga undaydi.

Ta'lim migrantlari oliy ta'lim doirasida Yaponiyada dorilfununlarnigina kiritish mumkin. Dorilfununlarga katta o'rta maktablar yoki 12 yillik oddiy dasturda faoliyat ko'rsatuvchi maktablarning bitiruvchilari qabul qilinadilar.

Ma'lumotlarga ko'ra, bu mamlakatda ta'lim migrantlari uchun 460 ta universitet bo'lib, ulardan 95 tasi davlat tasarrufida, 34 tasi munisipal, 331 tasi xususiydir. Ularda 1 million 843 ming talaba tahsil oladi. Talabalarning 77,4 foizi yigitlar, 22,6 foizi qizlardir. Aspiranturalarda tahsil olayotgan aspirantlarning bor yo'g'i 12,9 foizi ayollar bo'lib, ular asosan gumanitar fanlar, san'at, maorif va dorishunoslik sohasida izlanishlar olib boradilar [10].

Kafedralar tarkibiga asosan professor, dosent va o'qituvchi kiradi. Kafedra 4 nafar yuqori kurs talabasini bakalavr dasturida, 4 nafarini magistr va 3 nafarini doktorantura dasturida tayyorlashga mas'uldir. Kafedralarga shu yo'sinda biriktirilgan talabalar xuddi ilmiy-tekshirish guruhlaridagidek faoliyat ko'rsatadilar.

Yapon dorilfununlariga tashqi migrant talabalar o'qishga kirish ushuni ikki muhim bosqishdan o'tishi lozim. Birinchi bosqich abituriyentlarning turar-joyida amalga oshirilib, ular yapon, eski yapon tili, matematika, fizika, kimyo, jamiyatshunoslik, tarix va boshqa fanlar bo'yicha test sinovlaridan o'tadilar. Test sinovi natijalariga ko'ra, ular qaysi dorilfununga munosibligi belgilab chiqiladi. Yuqori natijalarga erishgan abituriyentlar xoh mahalliy bo'lsin, xoh chet ellik Tokio universitetiga, Kioto, Osako, Sapporo dorilfununlariga qabul imtihonlari topshirishlari ushuni yo'llanmalar beriladi.

Shuning uchun ham bu mamlakatlarning Oliy o'quv yurtlariga talabalarning qiziqishi ortib bormoqda. Bu esa migratsion ta'limga bo'lgan ehtiyojning ortishiga zamin yaratadi.

XULOSA

Xulosa o'rnida takidlash joizki, migratsiya hozirgi kunda o'sishdan to'xtamaydigan jarayon hisoblanadi. Zamon talabi esa migratsiyani kengroq tadqiq etish, muammolariga yechim topishdir. Migratsiyaga ketayotgan shaxslar faqatgina moddiy mablag'ni ko'zlab, tavakkal qilib ketishi ko'plab salbiy holatlarni keltirib chiqaradi. Migratsiyaning ijobiy va salbiy omillari yuqorida aytilganidek, tadqiqotlarda ko'rib chiqildi. Ta'lim migratsiyasi qaroriga kelishdan oldin har bir shaxs o'z individual xususiyatlaridan kelib chiqib, oilasi va o'zi uchun eng maqbul choralarni ko'rishi lozim. Bir narsani tan olish kerakki, migratsiyaning bir qancha ijobiy jihatlari ham mavjud. Masalan, iqtisodiy barqarorlik, dunyoqarashning kengayishi kabilar hisobiga oilalardagi ajrimlar hamda bolalarning kelajagiga salbiy ta'sir ko'rsatayotganini hisobga olish mumkin.

Adabiyotlar/ Literatura/ References:

1. Reymbaeva R., Ernazarova R., Joldasbaeva G., Allamberganova L. (2023). Handball efficiency in the system of physical education. *Innovations in Technology and Science Education*, 2(14), 721–725. Retrieved from <https://humoscience.com/index.php/itse/article/view/1774>

2. Saparbaevna R.R., Erejepovich K. D., Allanazarovna E.R., Sabitovna P.A. (2022). Organization Of Rational Nutrition of Athletes in Training and Competitive Activities. *Specialusis Ugdymas*, 2(43), 3566-3568.
3. Миграция и преступность: сравнительно-правовой анализ: монография / [И.С. Власов, Н.А. Голованова, В.Ю. Артемов и др.]. – М.: Юридическая фирма «Контракт», 2012. – 496 с.
4. Ramatov J., Umarova R., Baratov R., Jurabayev N., Artikova B. (2022, June). Constructive and optimal solutions for the formation of a stable ecological situation in the Aral Sea region of Uzbekistan. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 2432, No. 1, p. 030113). AIP Publishing LLC.
5. Baratov R. (2021). Prospects of Higher Education System (on the Example of Uzbekistan). *International Journal on Orange Technologies*, 3(3), 128-131.
6. Раматов Ж.С., Баратов Р.Ў., Кушаков Ф.А., Валиев Л.А., Хасанов М.Н. (2022). Транспорт тизими тараккиёт босқичлари (Ўзбекистон темир йўл транспорти мисолида). *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (9), 606- 612.
7. Ramatov J., Umarova R., Baratov R., Jurabayev, N., Artikova, B. (2022, June). Constructive and optimal solutions for the formation of a stable ecological situation in the Aral Sea region of Uzbekistan. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 2432, No. 1, p. 030113). AIP Publishing LLC.
8. Кушаков Ф.А., Хасанов М. Н., Баратов Р.Ў., Раматов Ж.С., Султанов С.Х. (2022). Янги Ўзбекистонда инсон ҳуқуқлари ва сўз эркинлиги. *Academic research in educational sciences*, 3(10), 803-810.
9. Раматов Ж.С., Муратова Д., Султанов С.Х., Тухтабоев Э., Кушаков Ф., Хасанов М.Н. (2022). Ижтимоий адолат ва кадриятлар плюрализми. *World scientific research journal*, 8(1), 102-108
10. Baratov R., Uzbekova S. (2022). Integration of science, education and production in the process of training. *World scientific research journal*, 4(2), 7-11.

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

2-МАХСУС СОН

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР-2

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES
SPECIAL ISSUE-2

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000